

VALMIUSSUUNNITELMA

Dokumentin nimi: Kajaanin kaupungin valmiussuunnitelma, yleinen osa

Versio: Versio 1

Luontipäivä: 21.02.2021

Tila: *LUONNOS*

Asiakirjan julkisuus: JULKINEN

Laatinut: Teemu Korhonen

Versio	Laatija	Tarkastaja	Hyväksyjä
1			

Sisällys

1. Johdanto	4
1.1. Yleisen osan tarkoitus	5
2. Valmiustilojen, häiriötilanteiden ja poikkeusolojen vaikutus toimintaan	6
2.2 Normaaliolot.....	6
2.2. Häiriötilanteet.....	6
2.3. Poikkeusolot	7
2.4. Perusvalmius, tehostettu valmius ja täysvalmius	8
3 Kaupungin elintärkeät toiminnot ja niihin liittyvät tavoitteet	8
3.1 Kaupungin johtaminen	8
3.2 Puolustuskyky	9
3.3 Sisäinen turvallisuus	9
3.4 Kaupungin talous, infrastruktuuri ja huoltovarmuus.....	10
3.5 Väestön toimintakyky ja palvelut	11
3.6 Henkinen kriisinkestävyys.....	11
4. Uhkamallit ja kriittiset palvelut ja -kohteet	12
4.1 Kajaanin kaupungin kriittiset palvelut ja vastuu varautumisesta	13
4.2 Kriittiset prosessit, kiinteistöt ja järjestelmät	13
5. Varautuminen häiriötilanteisiin ja poikkeusoloihin	14
5.1 Poikkeusolojen aiheuttamat muutokset tehtäviin ja päätösvaltaan	14
5.2 Valmiussuunnittelun vastuut.....	14
5.3 Varautumista ohjaava lainsäädäntö	15
5.4 Kajaanin kaupungin henkilöstön varautuminen häiriötilanteisiin	15
5.4.1 Henkilöstön riittävyys häiriötilanteissa	15
5.5 Sopimuksiin perustuva varautuminen	17
6. Kriisijohtaminen	17
6.1 Kaupungin kriisijohtamisen yleiset periaatteet ja päätösvallan käyttö	17
6.2 Kajaanin kaupungin häiriötilanteiden johtoryhmä ja johtokeskus	18

6.2.1	Johtokeskuksen hälyttämisen perusteet.....	18
6.2.2	Oikeus johtokeskuksen hälyttämiseen.....	18
6.2.3	Johtokeskuksen hälyttämistavat	18
6.2.4	Johtokeskuksen rakenne	18
6.3	Luottamushenkilöiden informointi.....	19
6.4	Häiriötilanne- ja poikkeusolojen viestintä	19
6.5	Tulosalueiden ja vastaavien johtaminen	19
6.6	Pelastustoiminnan johtaminen.....	20
7	Valmiussuunnitelmien mukainen toiminta.....	20
7.1	Kaupungin toimialojen ja liikelaitosten valmiussuunnitelmien keskeinen sisältö:.....	20
7.1.1	Konsernihallinto	20
7.1.2	Sivistystoimiala	20
7.1.3	Ympäristötekkninen toimiala	20
7.1.4	Kajaanin Mamselli	21
7.1.5	Kajaanin Vesi	21
7.1.6	Kajaanin kaupungin koulutusliikelaitos	21
8	Varaukset, materiaalihankinnat ja kriisibudjetti.....	22
8.1	Henkilö-, ajoneuvo ja tilavaraukset	22
8.2	Vss–materiaalihankinnat	22
8.3	Kriisibudjetti	22
9	Koulutussuunnitelma	22
10	Yhteistoiminta viranomaisten ja yhteisöjen kanssa.....	23
	Suunnitelman liitteet	24

1. Johdanto

Kajaanin varautumisen ja valmiussuunnittelun tavoitteena on kaupungin strategiaa tukien turvallisen elinympäristön luominen, kaupungin palvelutuotannon mahdollisimman häiriötön hoitaminen kaikissa olosuhteissa, häiriötilanteiden hallinta ja niistä toipuminen.

Yhteiskunnan turvallisuusstrategiassa (2017) todetaan, että kokonaisturvallisuuden hallintaan eli yhteiskunnan elintärkeiden toimintojen ylläpitämiseen kuuluvat uhkiin varautuminen, häiriötilanteiden ja poikkeusolojen hallinta sekä niistä toipuminen. Valtioneuvoston periaatepäätöksen (2012) mukaan suomalaisen yhteiskunnan varautuminen toteutetaan kokonaisturvallisuuden periaatteella, mikä tarkoittaa yhteiskunnan elintärkeiden toimintojen turvaamista viranomaisten, elinkeinoelämän sekä järjestöjen ja kansalaisten yhteistoimintana. Normaalioloissa rakennettavat järjestelmät ja varautumistoimenpiteet luovat perustan toiminnalle poikkeusoloissa.

Varautumisesta huolehtiminen on osa kaikkien toimijoiden päivittäistä toimintaa. Johtosuhteet, organisaatiot ja vastuujako säilytetään normaaliolojen häiriötilanteissa ja poikkeusoloissa mahdollisimman muuttumattomina kaikissa tilanteissa. Häiriötilanteessa toimintaa johtavat vastuulliset ja toimivaltaiset viranomaiset tai muut siihen lainsäädännössä velvoitetut turvallisuustoimijat omien tehtäviensä ja toimivaltansa mukaisesti. (YTS 2017.) Hyvän hallinnon periaatteiden mukaan kaupungin toiminta tulee hoitaa mahdollisimman häiriöttömästi kaikissa olosuhteissa

Kajaanin kaupungin kokonaisturvallisuus muodostuu turvallisuusjohtamisesta, riskienhallinnasta ja sisäisestä valvonnasta, varautumisesta ja jatkuvuudenhallinnasta, organisaatioturvallisuudesta sekä paikallisesta turvallisuussuunnittelusta.

Oheisessa kuvassa on esitetty tiivistetysti kaupungin kokonaisturvallisuuteen vaikuttavia kokonaisuuksia ja tekijöitä.

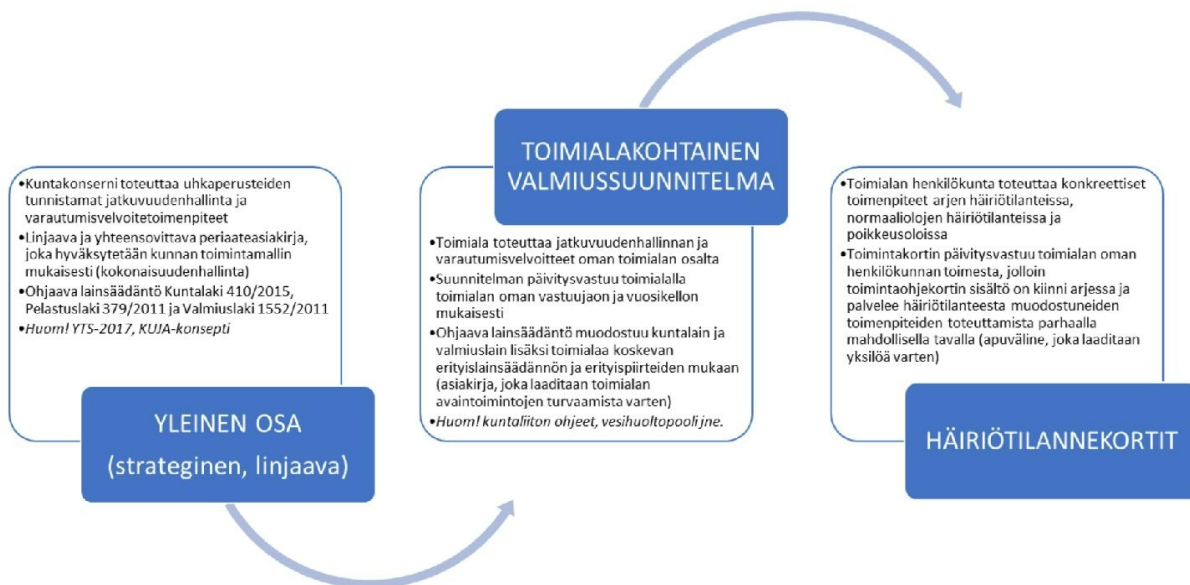

1.1. Yleisen osan tarkoitus

Kajaanin kaupungin valmiussuunnitelman yleinen osa sisältää kuvauksen kaupungin varautumisesta häiriötilanteisiin ja poikkeusoloihin, kaupungin elintärkeistä toiminnoista ja uhkamalleista sekä linjauksen kriisijohtamisesta eri tilanteissa.

Valmiussuunnitelman yleisen osan lisäksi kaupungin toimialat ja yksiköt varautuvat häiriötilanteiden ja poikkeusolojen kriisijohtamiseen ja tehtäviin valmius- ja jatkuvuussuunnitelmillaan, kaupungin kiinteistöille tehdyillä pelastussuunnitelmilla, voimavarojen varaamisella ja harjoittelemalla säännöllisesti suunnitelmien mukaista toimintaa. Varautumisessa otetaan huomioon myös kuntien yhteistoiminta, kaupunkikonserniin kuuluvat yhteisöt ja säätiot, ulkoistettu palveluntuotanto sekä yhteistyö elinkeinoelämän ja eri järjestöjen kanssa.

Oheisessa kuvassa on kuvattu kaupungin valmiussuunnitelma arkkitehtuuria

Ministeriöt, Pohjois-Suomen aluehallintovirasto, Kainuun pelastuslaitos ja Kainuun elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskus antavat ohjeita ja määräyksiä varautumisesta ja valmiussuunnittelusta.

Valmiussuunnitelman yleinen osa on laadittu siten, että se on julkinen asiakirja. Vain yleisen osan liitteet ovat viranomaisten toiminnan julkisuudesta annetun lain (621/1999) perusteella salassa pidettäviä asiakirjoja. Yleinen osa ilman liitteitä voi toimia yleisenä informaatiotavotteena kaupungin asukkaille ja muille sidosryhmille.

Valmiussuunnitelman yleisen osan päivittämisestä vastaa kaupungin riskienhallintakoordinaattori. Suunnitelma on laadittu yhteistyössä tulosalueiden ja muiden kuntakonsernin toimijoiden kanssa. Valmiussuunnitelman yleisen osan hyväksyy kaupunginhallitus.

2. Valmiustilojen, häiriötilanteiden ja poikkeusolojen vaikutus toimintaan

Yhteiskunnan on selviydyttävä sille kuuluvista tehtävistä kaikissa tilanteissa. Tilanteet voidaan luokitella sen mukaisesti, kuinka vakavaksi tai suureksi uhka tai häiriö arvioidaan. Tällöin puhutaan turvallisuustilanteista. Turvallisuustilanteita ovat normaaliolot, häiriötilanteet ja poikkeusolot.

(LIITE 6, Käsitteet ja määritelmät)

2.2 Normaaliolot

Normaaliolot ovat yleensä vallitseva, arkinen olotila, johon kuuluvat myös tavalliset häiriöt, tapaturmat, onnettomuudet, tulipalot, satunnaiset sähkö- ja vesikatkot.

Normaalioloihin liittyy uhkia, joita voidaan sekä ehkäistä ennalta että torjua. Niiden vaikutuksista toivutaan normaaliolojen säädöksillä ja voimavaroilla. Normaalioloissa yhteiskunnan elintärkeiden toimintojen turvaamisen painopisteenä on erilaisten uhkien ehkäiseminen ennalta, eli riskienhallinta.

Normaalioloissa rakennettavat järjestelmät ja muut toimenpiteet luovat perustan toiminnalle häiriötilanteissa ja poikkeusoloissa.

2.2. Häiriötilanteet

Häiriötilanteilla tarkoitetaan yhteiskunnan turvallisuuden vaarantamista. Ne voivat olla pitkä- tai lyhytkestoisia. Häiriötilanteet ovat vakavia tilanteita, jotka vaativat normaalia voimakkaampia toimenpiteitä. Näiden tilanteiden hallitseminen on mahdollista viranomaisten toimivaltuuksin.

Häiriötilanteet ovat yleensä:

- odottamattomia
- vaikuttavat voimakkaasti yhteisön toimintaan
- etenevät nopeasti
- vaativat nopeaa reagoimista ja toimintaa
- aiheuttavat laajaa julkisuutta
- huonosti hoidettuina vahingoittavat organisaation mainetta.

Häiriötiloissa sattuu tavanomaisesta poikkeavia tapahtumia, jotka toteutuessaan saattavat saada aikaan laajoja toimintahäiriöitä.

Häiriötilanteita ovat esimerkiksi:

- häiriöt palveluissa kuten veden-, sähkön- tai lämmönjakelussa

- erilaiset vakavat onnettomuudet ja henkilövahingot kuten:
 - tulipalot
 - liikenneonnettomuudet
 - luonnonkatastrofit
 - vaarallisten aineiden kuljetuksissa tapahtuvat vahingot
 - tartuntatautiepidemiat
- tietojärjestelmiin liittyvät ongelmat
- talouteen ja rahoitukseen liittyvät ongelmat - oman organisaation virheet ja niistä aiheutuva negatiivinen julkisuus
- muu negatiivinen julkisuus

2.3. Poikkeusolot

Poikkeusoloilla tarkoitetaan tilannetta, jossa sota, sodanvaara tai muu siihen rinnastettava ulkoinen tapahtuma, maassa sattunut suuronnettomuus tai niiden uhka edellyttävät valtionjohdolta erityisiä toimenpiteitä väestön tai omaisuuden suojaamiseksi, maan alueellisen koskemattomuuden tai itsenäisyyden turvaamiseksi, valtakunnan oikeusjärjestyksen ja kansalaisten perusoikeuksien ylläpitämiseksi tai kansan toimeentulon ja välttämättömän talouselämän turvaamiseksi.

Poikkeusoloissa kunnan tehtävät painottuvat eri tavalla kuin normaaliaikana. Toiset tehtävät lisääntyvät, toiset tehtävät vähenevät, käyvät tarpeettomaksi tai mahdottomiksi hoitaa. Valtioneuvoston määräyksillä kunnalle voidaan poikkeusoloissa antaa kokonaan uusia tehtäviä, jotka normaalioloissa eivät kuulu kunnalle. Näiden toimien tavoitteena on turvata väestön toimeentulo ja elinmahdollisuudet.

Valmiuslain 1552/2011 mukaiset **poikkeusolot**:

- Suomeen kohdistuva aseellinen tai siihen vakavuudeltaan rinnastettava hyökkäys ja sen välitön jälkitila;
- Suomeen kohdistuva huomattava aseellinen tai siihen vakavuudeltaan rinnastettava hyökkäyksen uhka, jonka torjuminen vaatii valmiuslain mukaisten toimivaltuuksien välitöntä käyttöönottamista;
- väestön toimeentuloon tai maan talouselämän perusteisiin kohdistuva erityisen vakava tapahtuma tai uhka, jonka seurauksena yhteiskunnan toimivuudelle välttämättömät toiminnot olennaisesti vaarantuvat;
- erityisen vakava suuronnettomuus, ja sen välitön jälkitila; sekä
- vaikutuksiltaan erittäin vakavaa suuronnettomuutta vastaava hyvin laajalle levinnyt vaarallinen tartuntatauti.

(**LIITE 1**, Valmiuslain mukaiset velvoitteet kunnan toimintaan lainkohdittain)

2.4. Perusvalmius, tehostettu valmius ja täysvalmius

Valmiustiloja ovat perusvalmius, tehostettu valmius ja täysvalmius. Perusvalmius on valmiustila, jota ylläpidetään normaalioloissa. Se edellyttää määräysten mukaista suunnitelmavalmiutta, toiminnallisia valmiuksia sekä ennakkojärjestelyjä erityistilanteita, häiriötilanteita ja poikkeusoloja varten.

Valmiuden kohottamistoimenpiteitä nimitetään tehostetuksi valmiudeksi. Tehostetussa valmiudessa ylläpidetään tilannekuvaa ja jatkuvaa johtamis- ja häiriötilanneviestintävalmiutta sekä tehostetaan toimintaa erilaisin resurssivaroituksin, joiden tarkoituksena on hallita uhkaava tai syntyvä tilanne.

Täysvalmius on valmiustila, jossa kaikki voimavarat on otettu käyttöön erityis- tai häiriötilanteen tai poikkeusolojen aiheuttamien vaikutusten ehkäisemiseksi ja niistä selviytymiseksi. Täysvalmiuden saavuttaminen saattaa edellyttää valmiuslain toimivaltuuksien käyttöönottoa. Valmiuslaki mahdollistaa yhteiskunnan yleisten ja yksityisten voimavarojen käytön tarkoituksenmukaisimmilla tavoilla poikkeusoloissa.

3 Kaupungin elintärkeät toiminnot ja niihin liittyvät tavoitteet

Kajaanin kaupungin elintärkeiden toimintojen listaus noudattelee Yhteiskunnan turvallisuusstrategian linjausta, jonka mukaan strategiassa kuvatut elintärkeät toiminnot ovat lähtökohta varautumisen suunnittelulle kaikilla toimintatasoilla. Näiden elintärkeiksi tunnistettujen toimintojen turvaamiseksi suunnitellaan uhkamalleihin ja riskiarvioon (Liite X) pohjautuvat varautumistehtävät ja -vastuut. Pitkäkestoisten ja vakavien häiriötilanteiden sekä poikkeusolojen varalle on myös määritelty kaikissa tilanteissa ylläpidettävät kaupungin avaintoiminnot.

3.1 Kaupungin johtaminen

”Johtaminen on elintärkeä toiminto, joka luo pohjan muiden toimintojen turvaamiselle. Johtamiskyky on kyettävä turvaamaan kaikissa tilanteissa ja kaikilla toimintatasoilla. Tehokas häiriötilanteiden hallinta edellyttää tiivistä yhteistyötä johtamisen, tilannekuvan ja viestinnän välillä.” (YTS 2017)

Kaupungin johtaminen lainsäädännön, kaupungin hallintosäännön ja hallintosäännön nojalla tehtyjen toimivallan siirtopäätösten mukaan muodostaa toiminnan perustan kaikissa olosuhteissa. Kuntalain mukaiset kaupungin toimielimet kutsutaan koolle lainsäädännön ja hallintosäännön edellyttämällä tavalla. Kajaanin kaupungin toiminnan lähtökohtana on, että varautuminen on osa normaalia toimintaa ja johtamista, ja kriisijohtaminen on normaalin johtamisen soveltamista häiriötilanteissa, tarvittaessa poikkeuksellisin resurssein. Varautumisesta ja kriisijohtamisesta vastaavat ne toimijat, joiden luottamustehtävään tai virka-asemaan perustuvana velvollisuutena on muutoinkin kaupungin tehtävien hoitaminen ja toiminnan ylläpitäminen.

Johtaminen häiriötilanteessa perustuu toimivaltaisen viranomaisen toimintaan. Tarvittaessa hälytetään lisäksi koolle kaupungin häiriötilanteiden aikainen johtoryhmä. Päätösten on perustuttava tilannetietoisuuteen. Johtamis- ja toimintavalmiutta ylläpidetään tarvittaessa kaikkina vuorokauden aikoina. Tätä varten muun muassa varallaolo- ja sijaisjärjestelyt suunnitellaan ja määritellään etukäteen.

Viestintä palvelee toisaalta kaupungin johtoa ja muiden päätöksentekijöiden toimintaa ja toisaalta kuntalaisten ja yleisön tarvetta ja oikeutta tiedonsaantiin. Onnistunut viestintä turvaa oikean ja ajantasaisen tiedon välittämisen kuntalaisille ja joukkoviestimille. Yhteistoiminnan merkitys korostuu

häiriötilanteiden hallinnassa. Toimivaltainen viranomainen johtaa toimintaa tarvittaessa yhteistoiminnassa muiden viranomaisten, elinkeinoelämän ja järjestöjen kanssa.

Kaupungin taloudellinen ja toiminnallinen suorituskyky turvataan priorisoimalla tehtäviä valmiussuunnitelmien mukaisesti. Toimielimien kokoontumista sekä viranhaltijoiden ja toimielinten toimivallan siirtoa varten käytettävissä ovat valmiuslain säännökset ja kaupungin hallintosäännön määräykset.

3.2 Puolustuskyky

Suomen itsenäisyys ja alueellinen koskemattomuus turvataan ylläpitämällä ja kehittämällä turvallisuusympäristöön suhteutettua puolustuskykyä. Suomen puolustuskyvyn kehittämisen ja ylläpidon ensisijaisena päämääränä on muodostaa ennaltaehkäisevä kynnyksellinen voiman käyttö Suomelle vastaan ja sotilaallisella voimankäytöllä uhkaamiselle. Tarvittaessa Suomeen kohdistuvat sotilaalliset uhat torjutaan sotilaallisia voimakeinoja käyttäen.

Valmiutta sotilaallisiin ja ei-sotilaallisiin uhkiihin vastaamiseksi kehitetään osana kokonaisturvallisuuden toimintamallia viranomaisten, elinkeinoelämän sekä järjestöjen ja kansalaisten yhteistoimintana. Turvallisuusympäristön muutos korostaa yhteiskunnan kriisinsietokykyä, jossa maanpuolustustahdolla on keskeinen merkitys.

Puolustusvoimat antaa virka-apua yleisen järjestyksen ja turvallisuuden ylläpitämiseksi ja yhteiskunnan muiden toimintojen turvaamiseksi sekä osallistuu pelastustoimintaan. Lisäksi puolustusvoimat auttaa estämään ja keskeyttämään terrorismirikoksia.

3.3 Sisäinen turvallisuus

Sisäisen turvallisuuden ylläpitämisellä ennaltaehkäistään ja torjutaan Suomeen ja sen väestöön kohdistuvia rikoksia, onnettomuuksia ja ympäristövahinkoja tai muita vastaavia häiriöitä ja uhkia sekä hallitaan niiden seuraukset. Tiivis yhteistyö muiden kansallisten ja kansainvälisten viranomaisten, Euroopan unionin ja muiden toimijoiden välillä kaikilla hallinnon tasoilla tukee tätä työtä.

Poliisilla, hätäkeskuksella ja pelastustoimella on keskeinen rooli sisäisen turvallisuuden asiantuntijoina ja toimijoina. Poliisin vastuulla olevan yleisen järjestyksen ja turvallisuuden ylläpitämisellä suojataan kaupungin keskeistä infrastruktuuria. Samalla ennaltaehkäistään ja torjutaan terrorismia, järjestäytyneitä ja muuta vakavaa rikollisuutta sekä vakavia häiriöitä. Pelastuslaitos huolehtii onnettomuuksien ehkäisystä, vastaa pelastustoiminnasta, ylläpitää ympärivuorokautista tilannekuvaa ja välittää valtakunnallisia varoituksia. Sosiaali- ja terveydenhuollon päivystysjärjestelmä ja ensihoitopalvelut tilannekeskuksineen turvaavat kaikissa olosuhteissa asukkaiden välittömän avun tarpeet sekä psykososiaalisen tuen palvelut ja onnettomuuden johdosta hätään joutuneiden huollon ja majoituksen. Terveysturvallisuus- ja ympäristöviranomaiset huolehtivat niitä koskevissa sääöksissä määrätyn työnjaon mukaisesti biologisten uhkien ja öljy- ja kemikaalivahinkojen torjunnasta, ympäristönsuojelusta, tulvasuojelusta, tulvantorjunnasta ja patoturvallisuudesta.

Joukkoviestinten ja sosiaalisen median palveluiden käyttöä kuntalaisten varoittamisessa pyritään kehittämään siten, että kaupungin koko alueen asukkaita on mahdollista varoittaa jonkin sähköisen viestimen avulla. Kaupungin sisäisen turvallisuuden ylläpitämisessä viranomaistoimintaa tukevat ja täydentävät järjestöt, yritykset ja vapaaehtoiset, joilla on tärkeä rooli onnettomuuksien ja rikosten ehkäisyssä, omatoimisesti suoritettavissa pelastustoimen tehtävissä ja onnettomuuksien seurausten lieventämisessä.

Poikkeusoloja varten huolehditaan Geneven yleissopimuksen lisäpöytäkirjoissa mainituista väestönsuojelutehtävistä esimerkiksi pitämällä kaupungin alueella olevat väestönsuojat määräysten mukaisessa kunnossa. Kaupunkilaisten omatoimista varautumista ylläpidetään ja kehitetään siten, että heillä on riittävät valmiudet toimia oikein häiriötilanteissa ja poikkeusoloissa. Myös vaalien ja kansanäänestysten toimittamiseen tarvittavat toimintaedellytykset turvataan kaikissa turvallisuustilanteissa.

3.4 Kaupungin talous, infrastruktuuri ja huoltovarmuus

Talouden, infrastruktuurin ja huoltovarmuuden turvaamisella järjestetään elintärkeiden toimintojen ylläpitämiseksi tarvittava rahoitus ja muut resurssit. Elintärkeille toiminnoille välttämättömät kotimainen ja kansainvälinen infrastruktuuri, organisaatiot, rakenteet ja prosessit turvataan.

Talouden toimivuudella tarkoitetaan Kajaanin kaupungin väestön ja elinkeinoelämän mahdollisuuksia perustarpeiden tyydyttämiseen taloudellisen vaihdannan avulla sekä riittävän vahvaa julkisen talouden rahoitusasemaa. Kaupungin talouden toimivuus on vahvasti sidoksissa valtakunnalliseen tilanteeseen. Infrastruktuurin ylläpitämisellä tarkoitetaan niitä teknisiä rakenteita ja organisaatioita, jotka ovat välttämättömiä väestön elinmahdollisuuksille ja yhteiskunnan toimivuudelle. Tähän kokonaisuuteen kuuluvat julkisen talouden toimintaedellytysten, rahoitusmarkkinoiden ja vakuutusalan toiminnan turvaaminen, elintarvikehuollon toimintakyvyn turvaaminen, sähköisten tieto- ja viestintäjärjestelmien sekä kuljetusten turvaaminen, yhteiskunnan taloudellisten perustoimintojen ylläpitäminen, osaavan työvoiman saatavuus, korkeatasoisen koulutus- ja tutkimusjärjestelmän ylläpitäminen sekä merkittävien ympäristömuutosten havaitseminen, rajoittaminen ja niihin sopeutuminen. Rahoitusmarkkinoiden vakaviin kriiseihin vastataan Euroopan unionin ja eurojärjestelmän yhteisillä toimenpiteillä.

Kajaanin kaupungin toimivalta rajautuu pääsääntöisesti Kajaanin alueella olevaan infrastruktuurin ylläpitämiseen ja kaupungin taloudellisen toimintakyvyn ja maksuvalmiuden hoitamiseen. Kuntien lakisääteinen tai vapaaehtoinen yhteistoiminta sekä kaupungin konserniyhteisöjen toiminta asettavat kaupungille laajempia alueellisia velvoitteita. Normaaliolojen lainsäädännössä kunnille asetettuja velvoitteita arvioidaan poikkeusoloissa uudelleen keskeisten toimijoiden vaatimien taloudellisten ja henkilöstövoimavarojen turvaamiseksi.

Kuntalaisten perustarpeiden tyydyttämisessä korostuvat elintarvike- ja muun päivittäistavaranhuollon merkitys sekä talousveden laadun varmistaminen. Vesihuollon toimintaketju turvataan kokonaisvaltaisesti puhtaan veden tuotannosta jäteveden käsittelyyn. Päivittäistavaranhuollolla varmistetaan kaikissa turvallisuustilanteissa väestön hyvinvoinnin kannalta tärkeiden elintarvikkeiden ja eräiden muiden perustarvikkeiden, kuten hygieniatuotteiden saatavuus sekä joukkoruoekailun toimintaedellytykset. Energian saatavuudesta huolehditaan kotimaisilla ratkaisuilla ja yhteistyöllä teollisuuden kanssa. Elintärkeissä toiminnoissa välttämättömät tieto- ja viestintäjärjestelmät, digitaaliset palvelut ja tietovarannot turvataan. Tieto- ja viestintäjärjestelmien varassa olevat kriittiset toiminnot pyritään varmistamaan varavoimajärjestelmillä.

Huoltovarmuustoimenpiteillä turvataan väestön asema siltä varalta, että markkinoiden toiminta ei tuota riittävää huoltovarmuutta. Vakavimpana ulkoisena uhkana huoltovarmuudelle pidetään kriisitilannetta, jossa kansakunnan kyky tuottaa tai hankkia ulkomailta kriittisiä tuotteita ja palveluja on väliaikaisesti vaikeutunut.

Huoltovarmuuden varmistaminen on Suomessa organisoitu kattavaksi yhteistyöverkostoksi. Siinä ovat mukana talouselämän eri toimialat, valtionhallinnon eri alat sekä toimialajärjestöt. Varautuminen ulottuu läpi koko tuotantoketjun aina määrättyihin huoltovarmuuden turvaamisen kannalta tärkeitä tavaroita tai

palveluja tuottaviin tuotantolaitoksiin saakka. Eri hallinnonalat varautuvat poikkeusoloissa tarvittaviin turvaamis- ja ohjaustoimenpiteisiin. Kaupungin toiminnan jatkuvuuden turvaaminen mahdollistaa myös huoltovarmuudelle kriittisten yritysten ja organisaatioiden toiminnan häiriötilanteissa ja poikkeusoloissa.

3.5 Väestön toimintakyky ja palvelut

Väestön toimintakyky ja hyvinvointi turvataan ylläpitämällä keskeiset peruspalvelut. Niillä edistetään väestön itsenäistä selviytymistä kaikissa tilanteissa.

Yhteiskunnan toimivuus edellyttää sekä riittävää sosiaaliturvaa että sosiaali- ja terveyspalveluja, jotka turvataan yhteiskunnan häiriötilanteissa ja poikkeusoloissa. Jokaiselle kuntalaiselle varmistetaan oikeus Suomen perustuslain mukaiseen ihmisarvoisen elämän kannalta välttämättömään toimeentuloon ja huolenpitoon. Häiriötilanteissa kiireellisten palvelujen tarve korostuu, koska kriisit aiheuttavat lähes aina potilaita, sosiaalitoimen asiakkuuksia ja avun tarvetta.

Kajaanin kaupungin ja Kainuun sosiaali- ja terveydenhuollon kuntayhtymä vastuulla on, että ihmiset saavat kaikissa tilanteissa toimintakyvyn ja hyvinvoinnin kannalta kiireelliset ja välttämättömät palvelut asuinpaikasta ja vuorokauden ajasta riippumatta. Tämä edellyttää henkilöstön, lääkkeiden, rokotteiden ja terveydenhuollon tarvikkeiden saatavuudesta ja riittävydestä sekä kriittisen infrastruktuurin toimivuudesta huolehtimista. Sosiaali- ja terveydenhuollon toimijoiden varautumisvelvollisuus koskee kaikkia palveluntuottajia. Sosiaali- ja terveydenhuollon päivystys- ja ensihoitopalvelut toimivat kaikissa olosuhteissa alueellisena ja kansallisena kokonaisuutena.

Kaupungin keskeisten koulutuspalvelujen häiriötön jatkuminen turvataan mahdollisuuksien mukaan. Muun muassa ympärivuorokautisen päivähoidon lisäämiseen varaudutaan erityisesti pitkäkestoisissa häiriötilanteissa. Opetustoiminnan jatkuminen ja koulutusjärjestelmän perusrakenteiden toimivuus sekä koulujen mahdollisuudet onnistua kasvatustehtävässään turvataan valtakunnallisten linjausten mukaan.

3.6 Henkinen kriisinkestävyys

Henkisellä kriisinkestävyydellä tarkoitetaan yksilöiden, yhteisöjen ja yhteiskunnan sekä kansakunnan kykyä kestää kriisitilanteiden aiheuttamat henkiset paineet ja selviytyä niiden vaikutuksilta. Hyvä henkinen kriisinkestävyys edistää kriiseistä toipumista.

Henkinen kriisinkestävyys ilmenee tahtona toimia itsenäisyyden, väestön elinmahdollisuuksien ja turvallisuuden ylläpitämiseksi kaikissa turvallisuustilanteissa. Perusta henkiselle kriisinkestävyydelle luodaan normaalioloissa. Kansakunnan henkisen kriisinkestävyyden säilymiseen vaikuttaa se, miten yhteiskunta onnistuu turvaamaan elintärkeät toiminnot ja niihin liittyvät strategiset tehtävät. Kansalaisten luottamus viranomaisen toimintaan on olennainen osa henkisen kriisinkestävyyden ylläpitämistä. Kriisitilanteessa on mahdollista, että demokraattisten instituutioiden toimintakykyä, valtiojohdon asemaa ja viranomaistahojen uskottavuutta voidaan tarkoituksellisesti pyrkiä horjuttamaan. Tämän vuoksi erityisesti luottamushenkilö- ja viranhaltijajohtoon kuuluvien on pyrittävä omalla toiminnallaan ja viestinnällään edistämään kuntalaisten keskinäistä luottamusta sekä luottamusta yhteiskuntaan ja viranomaistoimintaan.

Henkistä kriisinkestävyyttä ylläpidetään kasvatuksen, opetuksen, viestinnän, hengellisen toiminnan ja kulttuuriomaisuuden suojelun avulla. Henkistä kriisinkestävyyttä edistävää sosiaalista eheyttä kehitetään elinikäisen oppimisen avulla. Koulutuksella kehitetään kansalaisten yhteisvastuullisuutta, medialukutaitoa ja maanpuolustustahtoa sekä vahvistetaan yhteistyötä kriisinkestävyyttä voimistavan kansalaistoiminnan kanssa. Viranomaisilla, evankelis-luterilaisella kirkolla, muilla uskonnollisilla yhdyskunnilla ja eri järjestöillä on valmiudet antaa psykososiaalista tukea, jolla ehkäistään poikkeusoloista johtuvien traumaperäisten stressireaktioiden ja -häiriöiden negatiivisia vaikutuksia. Valmiuksia kehitetään osana sosiaali- ja

terveydenhuollon palvelujen turvaamista. Kaupungin viestinnän hyvät mediayhteydet tukevat osaltaan viranomaisviestintää, jolla puolestaan tuetaan kuntalaisten henkistä kriisinkestävyyttä.

Kulttuuri on keskeinen osa ihmisen identiteettiä ja omanarvontuntoa muovaava tekijä. Vahva identiteetti lisää yhteisöllisyyttä ja kykyä sitoutua yhteisiin päämääriin. Merkittävän kulttuuriomaisuuden suojele varmistetaan kaikissa turvallisuustilanteissa. Urheiluseurojen, järjestöjen ja esimerkiksi hengellisten yhteisöjen toiminta tarjoaa ihmisille sosiaalisen viitekehysten, joka rakentaa luottamusta, edistää turvallisuuskulttuuria, aktivoi ihmisiä yhteiskunnalliseen toimintaan ja ehkäisee syrjäytymistä. Tämä tukee yksilöiden valmiuksia selviytyä häiriötilanteista. Yksilöt puolestaan voivat kantaa vastuuta oman ja lähiyhteisön turvallisuuden edistämisestä.

Kriisien ja häiriöiden aikana väestön henkisen kriisinkestävyyden kannalta on tärkeää pyrkiä hallitsemaan tilanteen synnyttämiä kuormitustekijöitä ja ylläpitämään normaaliolojen arjen sosiaalisia ja toiminnallisia rakenteita tilanteen rajoittamassa viitekehyydessä. Normaaliolojen elementit ylläpitävät turvallisuudentunnetta ja luottamusta tulevaisuuteen, antavat voimavaroja toimia uusissa ja muuttuvissa tilanteissa ja nopeuttavat kriisistä ja häiriöstä toipumista.

4. Uhkamallit ja kriittiset palvelut ja -kohteet

Kaupunkitasoinen varautumisen ja valmiussuunnittelun perusta muodostuu ydintehtävien priorisoinnin lisäksi tunnistetuista uhkamalleista ja arvioituista riskeistä. Uhkamallit ja riskiluokitukset perustuvat puolestaan neljään asiakirjaan, yhteiskunnan turvallisuusstrategiaan (2017), kansalliseen riskiarvioon (2018), Kainuun alueelliseen riskiarvioon (2018) ja kaupunkitasoiseen riskiarvioon (**LIITE 3**, Riskiarviointi Kajaani, SALAINEN). Tässä luvussa kuvattuja uhkamalleja täydentävät ja syventävät eri hallinalojen valmistelemat muut varautumiseen ja jatkuvuudenhallintaan liittyvät suunnitelmat ja riskiarviot.

Edellä mainittujen asiakirjojen uhkamalleista kaupungin valmiussuunnitteluun on valittu seuraavat:

- Laaja-alainen väestön maahantulo tai väestön evakuointi Kajaaniin
- Sähköisen infrastruktuurin häiriintyminen
- Tietoliikenteen ja tietojärjestelmien pitkäkestoinen ja laaja toimintahäiriö
- Laaja-alainen tartuntatauti-epidemia tai pandemia
- Veden saastuminen eri syistä tai veden jakeluhäiriö.
- Vakava henkilökoukoon kohdistuva väkivallanteko
- Laaja-alainen työtaistelutoimenpide

4.1 Kajaanin kaupungin kriittiset palvelut ja vastuu varautumisesta

Laajassa yhteiskunnan häiriötilanteessa kaupungin resurssit eivät välttämättä riitä tuottamaan kaikkia niitä palveluita, joita se normaalioloissa tuottaa. Tästä syystä on pakko suorittaa palveluiden priorisointia. Alla listattuna ne kriittiset palvelut, jotka kaupunki *pyrkii ylläpitämään* kaikissa olosuhteissa.

Kriittinen palvelu	Suunnittelusta vastaava taho
Vesihuolto	Kajaanin Vesi -liikelaitos
Jätehuolto	Kainuun jätehuollon kuntayhtymä, Eko-Kymppi
Terveys- ja terveydenhuolto	Kainuun sosiaali- ja terveydenhuollon kuntayhtymä
Sosiaalihuolto	Kainuun sosiaali- ja terveydenhuollon kuntayhtymä
Ympäristöterveydenhuolto	Kainuun sosiaali- ja terveydenhuollon kuntayhtymä
Perusopetus	Sivistystoimiala
Varhaiskasvatus, päivähoito	Sivistystoimiala
Päiväkotien ja koulujen ruokahuolto, päivittäistavarahuolto	Kajaanin Mamselli -liikelaitos
Kunnan omistamien, toiminnan kannalta kriittisten, kiinteistöjen ja kokoontumispaikkojen ylläpito	Ympäristötekniikan toimiala
Kunnan operatiivinen johtaminen, tilannekuvan ylläpito ja demokraattisen päätöksenteon minimitaso turvaaminen	Konsernihallinto
Katuverkosto	Ympäristötekniikan toimiala
Viestintä ja tiedottaminen	Konsernihallinto (kriisiviestintä)
Rahaliikenteen varmistaminen	Konsernihallinto
Energia	Loiste Oy
Kaukolämpö	Loiste Lämpö Oy
Kriittisten tietojärjestelmien ylläpito	Tietohallinto, tytäryhteisöt omalta osaltaan

4.2 Kriittiset prosessit, kiinteistöt ja järjestelmät

Kajaanin kaupungin kriittisten palveluiden toiminnan turvaamiseksi on tunnistettu sellaisia palvelutuotannon kriittisiä kohteita (kiinteistöt, tietojärjestelmät), joiden toiminta pyritään varmistamaan häiriötilanteissa ja poikkeusoloissa (**LIITE 4** Kajaani kriittiset kiinteistöt, **SALAINEN**), (**LIITE 5** Kajaani kriittiset tietojärjestelmät, **SALAINEN**).

Toimialojen ja liikelaitosten valmiussuunnitelmissa keskeistä on tunnistaa ne prosessit, jotka ovat olennaisia kriittisen palvelun tuottamisessa ja suunnitella varautumis- ja jatkuvuudenhallintatoimenpiteet näiden prosessien häiriöttömyyden varmistamiseksi.

Kriittiseksi tietojärjestelmäksi luokitellaan sellaiset järjestelmät, joiden toimintahäiriö tai niissä olevan tiedon menettäminen vaarantaisi kaupungin kriittiseksi luokitteleman palvelun tuotannon. Kajaanin

kaupungin tietohallinto vastaa kriittisten järjestelmien listauksen ajantasaisuudesta, häiriötilanteisiin varautumisesta ja järjestelmien jatkuvuudenhallinnan toteutuksesta.

Kriittiset kiinteistöt ovat sellaisia kaupungin omistamia kiinteistöjä, joiden toiminta on välttämätöntä kriittisten palvelujen tuottamiseen tai varautumiseen liittyvistä seikoista johtuen.

5. Varautuminen häiriötilanteisiin ja poikkeusoloihin

5.1 Poikkeusolojen aiheuttamat muutokset tehtäviin ja päätösvaltaan

Poikkeusoloihin varautuminen perustuu valmiuslakiin (1552/2011). Valtioneuvosto toteaa yhdessä tasavallan presidentin kanssa maassa vallitsevan poikkeusolot, jolloin valtioneuvosto säätää asetuksella poikkeusolojen toimivaltuuksien käyttöönotosta. Asetus hyväksytään tai kumotaan eduskunnassa. Asetus koskee koko maata tai sen osaa ja siinä määritellään, mitkä toimivaltuudet otetaan käyttöön. Asetus voi olla voimassa enintään kuusi kuukautta.

Poikkeusoloissa valtuusto voidaan kutsua koolle välittömästi. Valtuusto on päätösvaltainen, kun enemmän kuin puolet valtuutetuista on läsnä. Jos valtuusto ei saada koolle päätösvaltaisena ja edellytetään välitöntä päätöksentekoa, on kunnanhallituksella oikeus päättää valtuuston päätettäväsi säädetyistä asioista. Tämä koskee myös toimivallan siirtämistä. Nämä päätökset on saatettava mahdollisimman pian valtuuston päätettäväksi. Kunnan vastuut poikkeusoloissa on nostettu lain tasolle.

5.2 Valmiussuunnittelun vastuut

Valtioneuvoston, valtion hallintoviranomaisten sekä kuntien tulee valmiussuunnitelmin ja poikkeusoloissa tapahtuvan toiminnan etukäteisvalmisteluilla sekä muilla toimenpiteillä varmistaa tehtäviensä mahdollisimman häiriötön hoitaminen myös poikkeusoloissa. Pohjois-Suomen aluehallintovirasto ja Kainuun elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskus valvovat alueensa kuntien valmiussuunnittelua.

Kajaanissa toimiala- ja liikelaitoskohtaiset ja muiden yksiköiden valmiussuunnitelmat perustuvat ministeriöiden ja AVI:n ja ELY:n ohjeisiin. Voimahuollon eli energian tuotannon, siirron ja jakelun yritys-kohtaista varautumista ja valmiussuunnittelua koordinoi voimatalouspooli, joka on perustettu kantaverkkoyhtiö Fingrid Oyj:n ja HVK:n välisellä poolisopimuksella. Kaupungin toimialojen, liikelaitosten ja Kainuun Soten valmiussuunnitelmien laatimisesta ja ajan tasalla pitämisestä vastaa kunkin organisaation johtaja. Kajaanin kaupungin toimialat ja muut yksiköt ovat omissa valmiussuunnitelmissaan varautuneet toimimaan eri valmiustiloissa. Toimialojen ja liikelaitosten valmiussuunnittelua koordinoi kaupungin konsernipalvelut

Valmiussuunnitelman yleisestä osasta vastaa kaupunginhallitus. Suunnitelmat tarkistetaan aina, kun muuttuneet olosuhteet tai tilanne antavat siihen aiheita. Suunnitelmien tarkistaminen tehdään vähintään kerran valtuustokaudessa.

5.3 Varautumista ohjaava lainsäädäntö

Kuntien varautumista ja valmiussuunnittelua ohjaavat mm. seuraavat lait ja säädökset:

- valmiuslaki 1552/2011
- pelastuslaki 379/2011
- valtioneuvoston asetus pelastustoimesta 407/ 2011
- laki huoltovarmuuden turvaamisesta 1390/1992
- laki puolustusvoimista 551/2007
- valtioneuvoston päätös huoltovarmuuden tavoitteista VNp 857/2013
- vesihuoltolaki (119/2001)

5.4 Kajaanin kaupungin henkilöstön varautuminen häiriötilanteisiin

Organisaatioiden toiminnallinen perusta tulee häiriötilanteissa olla mahdollisimman vahva, ammattitaitoinen ja jatkuvuutta turvaava. Varautumisjärjestelyt toteutetaan mahdollisimman kiinteästi normaaliolojen toimintoihin perustuen toimialoittain. Varautuminen edellyttää, että toimialojen ja liikelaitosten valmiussuunnitelmissa on selvitetty häiriötilanteiden ja myös poikkeusolojen organisaatoratkaisut ja niihin liittyvät henkilöstöjärjestelyt. Häiriötilanteissa keskeisiä kysymyksiä ovat myös johtavan henkilöstön tavoitettavuus kaikkina vuorokaudenaikoina sekä sujuva tiedottaminen.

Poikkeusolojen osalta organisaatioiden toimintakykyyn liittyvä keskeinen kysymys ovat henkilöstövaraukset (VAP). Asevelvollisten henkilöiden varaaminen tärkeisiin poikkeusolojen tehtäviin hoidetaan yhteistyössä sotilasviranomaisten kanssa. Varaukset tarkistetaan kahden vuoden välein henkilöstöhallinnon koordinoimana.

5.4.1 Henkilöstön riittävyys häiriötilanteissa

Häiriötilanteissa henkilöstön riittävyys taataan voimassa olevan palvelussuhdeoikeuden mukaisesti niin, että mikäli työn teettämisen tarvetta on säännöllisen työajan lisäksi, työtä voidaan työnjohdollisesti teetättää lisä- ja ylityönä sekä ilta-, yö- ja sunnuntaityönä, joista viranhaltijat eivät voi kieltäytyä. Kaikkien työsopimussuhteisten työntekijöiden (paitsi kesätyöntekijöiden) kanssa on sovittu työsopimuksessa lisä- ja ylityöstä sekä ilta-, yö- ja sunnuntaityön tekemisestä tarvittaessa. Mikäli nämä toimenpiteet eivät ole häiriötilanteessa riittäviä, työtä voidaan teetättää kaikilla työntekijöillä hätätyönä. Varallaolosta on työsopimustasolla sovittu/viranhoitomääräyksessä määrätty etukäteen niiden kanssa, joiden työnkuvaan varallaolo normaalioloissa kuuluu.

Varallaololla tarkoitetaan työntekijän sopimukseen perustuvaa velvollisuutta oleskella joko asunnossaan tai muualla niin, että hän on tavoitettavissa ja tarvittaessa kutsuttavissa työhön. Varallaoloaika ei lueta työaikaan. Varallaoloaikaan sijoittuvat työtunnit ovat työajaksi luettavaa aikaa. Varallaolovelvollisuudesta on sovittava työnantajan ja työntekijän kesken. Viranhaltija ei kuitenkaan saa kieltäytyä varallaolosta, mikäli tämä on työn laadun ja erittäin pakottavien syiden vuoksi välttämätöntä. Tällaisia tehtäviä on muun muassa palo- ja pelastustoimella sekä teknisellä toimialalla, joissa palvelujen ja toimintojen häiriötön saaminen on välttämätöntä kansalaisten hengen ja terveyden sekä omaisuuden ja ympäristön suojelemiseksi. Töiden on oltava luonteeltaan lisäksi sellaisia, ettei niitä omaisuutta, henkeä tai terveyttä vaarantamatta voida siirtää tehtäväksi myöhempänä ajankohtana.

Lisätyöllä tarkoitetaan sellaista työtä jota tehdään säännöllisen työajan lisäksi, mutta joka ei ylitä laissa säädettyä säännöllistä työaika. Suostumus lisätyöhön on kysytty kaikilta työsopimuksessa kertakaikkisena, jolloin työntekijä on sidottu antamaansa suostumukseen. Viranhaltija ei saa kieltäytyä lisätyöstä, jos työn tekeminen on sen laadun ja erittäin pakottavien syiden vuoksi välttämätöntä.

Ylityötä on työnantajan aloitteesta laissa säädetyn säännöllisen työajan lisäksi tehty työ. Jos työntekijän työaika on lain pääsäännön mukainen, ylityötä on vuorokaudessa kahdeksan tunnin ylittävä työ samoin kuin viikossa 40 tunnin ylittävä työ. Jos työaika on järjestetty keskimääräiseksi, ylityötä on työ, jota tehdään työvuoroluetteloon merkityn säännöllisen työajan lisäksi. Jaksotyössä ylityö on tasoittumisjaksokohtaista. Suostumus ylityön tekemiseen annetaan lyhyehköä ajanjaksoa varten. Viranhaltija ei saa kieltäytyä lisä- tai ylityöstä, jos työn tekeminen on sen laadun ja erittäin pakottavien syiden vuoksi välttämätöntä. Ylityötä saadaan teettää enintään 138 tuntia neljän kuukauden ajanjakson aikana. Se on korkein työaikadirektiivin sallima ylityömäärä kutakin neljän kuukauden jaksoa kohden. Ylitöiden määrää on rajoitettu myös vuositasolla siten, että ylityötä saadaan teettää enintään 250 tuntia kalenterivuodessa. Paikallisesti voidaan kuitenkin sopia enintään 80 tunnin lisäylityöstä kalenterivuodessa. Myöskään tällöin yhtenäkin neljän kuukauden laskentajaksona ei voida ylittää 138 ylityötunnin rajaa.

Hätätyö on säännöllisen työajan ulkopuolella ennalta arvaamattomien syiden johdosta poikkeuksellisissa tilanteissa niin työsopimussuhteisella kuin viranhaltijallakin teetettävää työtä. Työn teettämisen edellytykset ovat tiukat. Sitä voidaan teettää, kun äkillinen syy, jota ei ole voitu ennakoita tietää, on aiheuttanut keskeytyksen minkä tahansa työnantajana toimivan yhteisön säännöllisessä toiminnassa tai vakavasti uhkaa johtaa sellaiseen keskeytykseen taikka hengen, omaisuuden tai terveyden vaarantumiseen. Hätätyö on laadultaan sellaista, ettei sitä voida siirtää tehtäväksi myöhempänä ajankohtana.

Hätätyön teettämisen edellytysten täyttymistä arvioitaessa on otettava huomioon muun muassa toiminnan luonne sekä toiminnan laajuus, toimintaan sijoitetun pääoman määrä, säännöllisen toiminnan keskeytyksestä tai keskeytyksen uhkasta aiheutuvien tai arvioitavien vahinkojen suuruus. Keskeistä on keskeytyksen tai sen uhkan laajuus tai olennaisuus verrattuna säännöllisen toiminnan toimintahäiriöihin. Arvioinnissa on otettava huomioon myös ympäristölle vahinkoa aiheuttavat tapahtumat. Hätätyön teettämisen edellytysten täytyessä työaika voidaan pidentää niin kauan kuin edellytykset ovat olemassa, enintään kuitenkin kahden viikon ajan. Hätätyötä voidaan teettää ylityön enimmäismääristä riippumatta. Hätätyön aikana voidaan poiketa yötyötä sekä viikoittaisen vapaa-ajan antamista ja sunnuntaityön tekemistä koskevista rajoituksista. Myöskään päivittäistä lepoaika tai vuorokausilepoa ei tarvitse antaa hätätyön aikana.

Työnantajan on viivytyksettä ilmoitettava työsuojeluviranomaiselle kirjallisesti hätätyön syystä, laajuudesta ja todennäköisestä kestoajasta. Alle 15-vuotiasta ei saa pitää ylityössä eikä hätätyössä. Viisitoista vuotta täyttänyttä nuorta saa pitää hätätyössä vain, jos hätätyön teettämiseen ei ole käytettävissä 18 vuotta täyttänyttä.

5.5 Sopimukseen perustuva varautuminen

Valmiuslaissa säädetty varautumisvelvoite koskee vain julkisen hallinnon tehtävien hoitamista. Se koskee kunnallisten liikelaitosten toimintaa ja palveluja, mutta ei yksityisiltä ostettuja palveluja. Edellisestä johtuen vähintään kaupungin kriittisten palvelujen järjestämistä koskeviin kumppani- ja hankintasopimukseen tulee liittää toiminnan jatkuvuuden hallintaa koskevat suositukset, joilla sovitaan toiminnasta häiriö- ja poikkeustilanteissa.

Elinkeinoelämän ja julkishallinnon yhteistyönä on laadittu suositukset toiminnan jatkuvuudenhallintaan. SOPIVA-suositukset sisältävät 28 suositusta, jotka voidaan ottaa varsinaisen hankinta- ja/tai yhteistyö- tai muun sopimuksen liitteeksi. SOPIVA-lausekkeita voidaan käyttää myös apuvälineenä omien ehtojen tekemiselle.

Kaikkia 28 suositusta ei ole aina tarkoituksenmukaista käyttää. Sopimuksissa sovitaan tapauskohtaisesti, mitkä suositukset kulloinkin otetaan sopimuksen osaksi. Sopimusta tehtäessä on huomioitava, että toiminnan jatkuvuudenhallintaa käynnistävä yritys ei välttämättä heti pysty täyttämään kaikkia suosituksia ja silloin sopimukseen on hyvä kirjata siirtymäsäännös siitä, milloin suositukset tulee viimeistään täyttää.

Jatkuvuudenhallintaa koskevat suositukset otetaan varsinaisen sopimuksen liitteeksi.

<https://www.huoltovarmuuskeskus.fi/sopiva>

Ulkoistettujen toimintojen toimivuus ja käytettävyys on varmistettava valvonnalla ja yhteisharjoituksin.

Kaupungin on varauduttava myös niihin tilanteisiin, joissa ulkopuolinen palveluntoimittaja on häiriötilanteissa kyvytön täyttämään sopimusvelvoitteitaan

6. Kriisijohtaminen

6.1 Kaupungin kriisijohtamisen yleiset periaatteet ja päätösvallan käyttö

Johtaminen häiriötilanteissa perustuu toimivaltaisen viranomaisen toimintaan. Kaupunginhallituksen alaisuudessa toimivan kaupunginjohtajan vastuulla on toimivaltaisen viranomaisen tuekseen tarvitseman yhteistoiminnan järjestäminen ja muiden viranomaisten toiminnan käynnistäminen, kokonaisuuden hallinta sekä päätöksenteon ja taloudellisten resurssien varmistaminen. Häiriötilanteiden hallinnan tavoitteena on, että kaupungin palveluiden kokonaisuus toteutuu ja häiriön vaikutukset ihmisille, ympäristölle ja omaisuudelle voidaan minimoida.

Normaalioloissa esiintyvät häiriötilanteet hallitaan kaupungin johtamisjärjestelmän mukaisesti tavanomaisin toimivaltuuksin. Normaaliolojen häiriö- ja erityistilanteissa kaupungin toimialat ja yksiköt vastaavat tehtäviensä hoitamisesta ja sen vaatimasta johtamis- ja ratkaisutoiminnasta.

Sellaisissa normaaliolojen häiriötilanteissa, joissa useiden toimijoiden yhteistoiminta on tärkeitä, pyritään kaupungin kokonaisedun toteutumiseen ja häiriön vaikutusten vähentämiseen tarvittaessa myös uudelleensuuntaamalla kaupungin ja kaupunkikonsernin henkilöstö- ja muita voimavaroja tilanteen vaatimalla tavalla.

Kunnan hallinnosta ja päätöksenteosta poikkeusoloissa on säädetty valmiuslaissa. Normaaliolojen häiriötilanteissa ja poikkeusoloissa kaupunki voi myös ottaa käyttöön kaupungin hallintosääntöön tai sen liitteeseen kuuluvat erityismääräykset kaupungin johtamisesta häiriötilanteissa ja poikkeusoloissa.

6.2 Kajaanin kaupungin häiriötilanteiden johtoryhmä ja johtokeskus

Kriisijohtamista varten Kajaanin kaupungissa on häiriötilanteiden johtoryhmä, jonka kokoonpanosta ja roolista on määrätty kaupungin hallintosäännössä tai sen liitteessä.

Häiriötilanteiden johtokeskuksen tehtävänä on muun muassa kaupunginjohtajan ja muiden johtavien viranhaltijoiden avustaminen tilannekuvan ja tilannetietoisuuden muodostamisessa, kriisiviestinnässä ja muissa johtamistoimintojen tukitoimissa. Pitkäkestoisissa vakavissa häiriötilanteissa ja poikkeusoloissa johtoryhmä on jatkuvasti koolla ja pitää tarvittaessa kaupungin johtokeskusta jatkuvasti miehitettynä.

6.2.1 Johtokeskuksen hälyttämisen perusteet

Kajaanin kaupungin johtokeskus hälytetään, kun kohdataan:

- häiriötilanne tai suuronnettomuus, jolla on laaja vaikutus Kajaanissa asuvien tai oleskelevien ihmisten toimintaan, palveluun ja fyysiseen tai henkiseen turvallisuuteen
- häiriötilanne tai suuronnettomuus, joka kohdistuu kaupungin käytössä tai omistuksessa olevaan merkittävään kohteeseen (esim. kiinteistö, rakennus tai alue)
- valmiuslain 3 §:n mukainen tilanne, josta aiheutuu poikkeusolot.
- muu häiriötilanteiden aikaisen johtoryhmän toimintaa viranomaisen määräyksestä tai suosituksesta edellyttävä tilanne.

6.2.2 Oikeus johtokeskuksen hälyttämiseen

Johtokeskuksen voi hälyttää:

- kaupunginjohtaja
- häiriötilanteiden johtoryhmän jäsen
- Kainuun pelastuslaitoksen Kajaanin paloaseman päivystävä palomestari tai muu pelastustoimintaa johtava pelastusviranomainen

6.2.3 Johtokeskuksen hälyttämistavat

Johtokeskuksen jäsenten hälyttämiseen käytetään puhelimia (virka- / henk.koht.), sähköpostia ja VIRVE-puhelimia.

6.2.4 Johtokeskuksen rakenne

Kajaanin kaupungin johtokeskus muodostuu häiriötilanteiden johtoryhmästä, viestintä-, tilanneosista sekä tukihenkilöstöstä

Tarvittaessa johtokeskukseen voidaan kutsua asiantuntijoita ja yhteistyötahojen edustajia.

Kaupungin häiriötilanteiden johtoryhmä, kokoonpano

Kaupunginjohtaja, hallintojohtaja, tekninen johtaja, sivistysjohtaja, talousjohtaja, henkilöstöjohtaja, pelastusjohtaja (Kainuun pelastuslaitos), kehitysjohtaja, johtaja (Kajaanin kaupungin koulutusliikelaitos), johtaja (Kajaanin Mamselli – liikelaitos), johtaja (Kajaanin Vesi – liikelaitos)

6.3 Luottamushenkilöiden informointi

Vakavassa tai laajassa häiriötilanteessa siitä informoidaan kaupunginvaltuuston ja kaupunginhallituksen puheenjohtajia. Tällaisia tilanteita ovat häiriötilanteet, jotka vaikuttavat laajasti kunnan alueella, aiheuttavat taloudellisia vaikutuksia sekä näkyvät julkisuudessa laajasti. Luottamushenkilöiden informoisesta päättää kaupunginjohtaja.

6.4 Häiriötilanne- ja poikkeusolojen viestintä

Kaupungin häiriötilanne- ja poikkeusolojen viestinnässä noudatetaan Kajaanin kaupungin kriisiviestintäsuunnitelmaa (**LIITE 2**, Kajaanin kaupunki, kriisiviestintäsuunnitelma). Suunnitelma liitteineen on yleiskuvaus siitä, millaista Kajaanin kaupungin kriisiviestintä on ja millaisia periaatteita siinä noudatetaan. Ohjeen päivittämisestä ja häiriötilanneviestinnän etukäteisjärjestelyistä vastaa markkinointipäällikkö.

Kajaanin kaupungin viestintävalmiuden nostosta ja kriisiviestinnän käynnistämisestä päättävät kaupunginjohtaja, toimialojen johtajat tai häiriötilanteiden johtoryhmä.

Johtaja ja hänen valtuuttamansa asiantuntijat antavat lausuntoja julkisuuteen. He myös toimivat kriisiviestinnän keulakuvina julkisuudessa. Kajaanin kaupungin viestinnän asiantuntijat auttavat, neuvovat ja tukevat tiedottamisessa, viestintäkanavien valinnassa ja viestintätapojen päättämisessä. He myös tekevät käytännön viestinnän ja tiedottamisen työtä kriisitilanteessa.

Onnettomuustilanteissa tiedotusvastuu kuuluu pelastuslaitos johtavalle viranomaiselle. Pelastuslaitos antaa hälytyksen ja varoituksen onnettomuustilanteessa. Kaupungin johto ja tiedotusvastaava avustavat tiedottamisessa.

Muista peruspalvelujen häiriöistä tiedottaa asianomainen yksikkö yhdessä kunnan tiedotusorganisaation kanssa ja asiaa hoitavaa viranomaista tukien sekä heidän ohjeitaan noudattaen.

6.5 Tulosalueiden ja vastaavien johtaminen

Häiriötilanteiden hallinta toimialoilla ja liikelaitoksissa tapahtuu linjaorganisaation mukaisesti hallinto- ja toimintasääntöjen mukaisin toimivaltuuksin. Vakavissa tai useampia toimialoja koskevissa häiriötilanteissa johtamista voidaan tehostaa perustamalla erillinen johtopaikka. Toiminnan priorisointi tehdään voimassa olevan valmiussuunnitelman mukaan. Lautakunnat kutsutaan koolle hallintosäännön mukaisesti. Johtokeskuksen johtoryhmä tukee tarvittaessa tilannekuvan muodostamista ja häiriötilanneviestintää.

6.6 Pelastustoiminnan johtaminen

Pelastuslaitos vastaa pelastustoimintaan kuuluvien tehtävien hoitamisesta, kun tulipalo, muu onnettomuus tai niiden uhka vaatii kiireellisiä toimenpiteitä ihmisen hengen tai terveyden, omaisuuden tai ympäristön suojaamiseksi tai pelastamiseksi eivätkä toimenpiteet ole onnettomuuden tai sen uhan kohteeksi joutuneen omin toimin hoidettavissa tai kuulu muun viranomaisen tai organisaation hoidettavaksi.

Pelastuslain (379/2011) mukaan, jos pelastustoimintaan osallistuu useamman toimialan viranomaisia, tilanteen yleisjohtajana toimii pelastustoiminnan johtaja. Yleisjohtaja vastaa tilannekuvan ylläpitämisestä ja toiminnan yhteensovittamisesta.

Pelastuslain 36 § antaa pelastustoiminnan johtajalle riittävät toimintavaltuudet normaaliolojen häiriötilanteiden hallitsemiseksi. Pelastus-viranomaisten tulee tunnistaa pelastustoimintaa ja pelastustoiminnan johtovastuuta tarvitsevat tilanteet, jotta kokonaisturvallisuutta saadaan ylläpidettyä kaikkia tarvittavia resursseja hyödyntämällä.

7 Valmiussuunnitelmien mukainen toiminta

Kajaanin kaupungin tuottamien ja järjestämien palveluiden ja viranomaistoiminnan vaatimat kriisijohtamistoimenpiteet on määritelty toimialojen, liikelaitosten ja muiden yksiköiden valmiussuunnitelmissa.

7.1 Kaupungin toimialojen ja liikelaitosten valmiussuunnitelmien keskeinen sisältö:

7.1.1 Konsernihallinto

Konsernihallinto vastaa kaupunkikonsernin johtamisen, viestinnän, tietojärjestelmien ja talous- ja henkilöstöhallinnon toimivuudesta myös mahdollisissa häiriötilanteissa.

7.1.2 Sivistystoimiala

Sivistystoimiala vastaa varhaiskasvatuksen ja perusopetuksen palveluiden järjestämisestä häiriötilanteissa ja poikkeusoloissa. Kulttuuripalveluissa turvataan kulttuurihistoriallisesti arvokkaat kokoelmat ja kohteet.

7.1.3 Ympäristötekniinen toimiala

Ympäristötekniisen toimialan tehtävänä on luoda toimintaedellytykset Kajaanin kaupungin häiriötilanteiden ja poikkeusolojen tekniselle henkilökunnalle, johtoryhmälle ja muulle kaupungin valmiusorganisaatiolle.

Ympäristötekniinen toimiala

- perustaa raivaus-, rakentamis- ja kunnossapitomuodostelmat ja varaa riittävästi erilaista kalustoa muodostelmien käyttöön
- huolehtii rakennusvalvonnan ja asuntoasioiden viranomaistehtävistä

- tarjoaa paikkatieto- osoite, väestötieto ja karttapalvelut muille toimialoille

Tärkeimmät valmiussuunnittelussa huomioitavat kohteet, joiden mukaan häiriötilanteiden tehtävät priorisoidaan, ovat:

- julkiset SOTE rakennukset, päiväkodit ja koulurakennukset
- yleiset kaupungin hallinnoimat kohtaamispaikat ja väestönsuojat
- liikenneväylät
- muut julkiset rakennukset ja yleiset alueet

Ympäristötekkinen toimiala vastaa kaupungin omistuksessa olevien julkisten rakennusten, katuverkon ja yleisten alueiden kunnossa- ja ylläpidosta, sekä näihin liittyvistä palvelusopimuksista, häiriötilanteissa ja häiriötilanteisiin varautumiseen liittyen.

7.1.4 Kajaanin Mamselli

Kajaanin Mamsellin varautumisen ja valmiussuunnittelun tavoitteena on Kajaanin kaupungin ateria- ja puhtaanapalvelutuotannon häiriötön hoitaminen kaikissa olosuhteissa, häiriötilanteiden hallinta ja niistä toipuminen. Kajaanin Mamselli tuottaa Kajaanin kaupungin päiväkotien, koulujen ja oppilaitosten ateria- ja puhtaanapalvelut sekä Kajaanin kaupungin liikuntalaitosten puhtaanapalvelut.

7.1.5 Kajaanin Vesi

Kajaanin Vesi vastaa asiakkaidensa vesihuoltolain mukaisten vesihuoltopalveluiden järjestämisestä mahdollisuuksien mukaan kaikissa olosuhteissa

7.1.6 Kajaanin kaupungin koulutusliikelaitos

Varautumisen tavoitteena on turvata Kainuun ammattiopiston tai lukion keskeytymätön toiminta kaikissa ennakoitavissa ja ennakoimattomissa tilanteissa. Erityistilannevalmius Kainuun ammattiopistossa tarkoittaa sitä, että henkilökunnalle ja opiskelijoille pystytään antamaan toiminnan sopeuttamisohjeet 24 tunnin sisällä tapahtumasta.

8 Varaukset, materiaalihankinnat ja kriisibudjetti

8.1 Henkilö-, ajoneuvo ja tilavaraukset

Poikkeusolojen henkilövaraukset, jolla myönnetään vapautus aseellisesta palveluksesta, tehdään asevelvollisuuslain nojalla Pohjois-pohjanmaan ja Kainuun aluetoimistoon. Varausten tekemisestä keskitetysti vastaa kaupungin henkilöstöjohtaja. Jokainen toimiala, liikelaitos tai muu yksikkö toimittaa listan varatuista henkilöistä henkilöstöjohtajalle.

Liikelaitosten ja vastaavien vastuulla on huolehtia tarvittavista aliurakoitsija- ja ajoneuvovarauksista. Kaupungin omistamia tiloja ei tarvitse varata. Varaukset päivitetään kahden vuoden välein.

8.2 Vss-materiaalihankinnat

Vss-materiaalin hankinnoista sekä varastoinnista vastaa ympäristötekniinen toimiala. Pelastuslaitos vastaa pelastusmuodostelmien tarvitseman muodostelmakohtaisen materiaalin hankinnasta ja varastoinnista.

8.3 Kriisibudjetti

Kuntalain mukaan valtuuston on vuoden loppuun mennessä hyväksyttävä kunnalle seuraavaksi kalenterivuodeksi talousarvio. Sen hyväksymisen yhteydessä valtuuston on hyväksyttävä taloussuunnitelma kolmeksi seuraavaksi kolmeksi tai useammaksi vuodeksi. Kunnan toiminnassa on noudatettava talousarviota. Siihen tehtävistä muutoksista päättää valtuusto.

Häiriötilanteen sattuessa laaditaan tarvittaessa kriisibudjetti kaupungin normaaliajan talousarvion pohjalta. Kriisibudjetti on hyväksyttävä kaupunginvaltuustossa. Tärkeimpien toimintojen ja väestönsuojeluorganisaation tehokkaan työskentelyn turvaamiseksi varoja keskitetään ja vähemmän tärkeitä toimintoja supistetaan.

9 Koulutussuunnitelma

Henkilöstön valmius toimintaan häiriö- ja poikkeusoloissa varmistetaan riittävän koulutuksen ja harjoittelun avulla.

Normaalioloissa koulutetaan johtajat ja varattu erityishenkilöstö. Henkilökuntaa informoidaan mm. työpaikkakokouksissa varautumisesta, valmiussuunnittelusta, riskienhallinnasta ja työturvallisuudesta.

Varautumiskoulutusta tuottavat ja järjestävät mm. Pohjois-Suomen aluehallintovirasto, Pelastusopisto, Kainuun pelastuslaitos, puolustusvoimat, vapaaehtoiset maanpuolustusjärjestöt, Pohjois-Suomen Pelastusalanliitto Ry ja Suomen Punainen Risti. Kaupunki järjestää tarvittaessa omaa sisäistä koulutusta.

Pohjois-Suomen aluehallintovirasto yhdessä Pelastusopiston kanssa järjestää kunnille säännöllisesti koulutusta ja valmiusharjoituksia. Kajaanin kaupunki osallistuu näihin koulutuksiin ja harjoituksiin.

Kainuun Prikaati järjestää paikallispuolustusharjoituksia, myös Kajaanissa, joihin Kajaanin kaupunki osallistuu.

Kaupungin henkilöstöä on osallistunut myös alueellisille maanpuolustuskursseille.

10 Yhteistoiminta viranomaisten ja yhteisöjen kanssa

Kaupungin kannalta merkittävimmät yhteistoimintatahot häiriö- ja poikkeusoloissa ja niihin varautumisessa ovat mm. ELY-keskus, Pohjois-Suomen aluehallintovirasto, Oulun poliisilaitos, lähikunnat, Oulun hätäkeskus, Pohjois-Pohjanmaan ja Kainuun aluetoimisto, Kainuun Prikaati, Kainuun pelastuslaitos, Kainuun sosiaali- ja terveydenhuollon kuntayhtymä, tie- ja ratahallintoviranomaiset, seurakunnat, sähkö- ja vesilaitokset, SPR, Vapaaehtoinen pelastuspalvelu, kyläyhdistykset ja tiedotusvälineet. Poikkeusoloissa yhteistoiminta alueen yritysten kanssa huoltovarmuuden turvaamiseksi tulee olemaan välttämätöntä

Suunnitelman liitteet

Julkiset liitteet

Liite 1 Valmiuslain veloitteet kunnan toimintaan

Liite 2 Kajaanin kaupunki, kriisiviestintäsuunnitelma

Liite 6 Käsitteet ja määritelmät

Salaiset liitteet

Liite 3 Riskiarviointi Kajaani (salainen, JulL (621/1999) 24§ 8)

liite 4 Kriittiset kiinteistöt (salainen, JulL (621/1999) 24§ 8)

Liite 5 kriittiset tietojärjestelmät (salainen, JulL (621/1999) 24§ 8)

Liite 7 Evakuointisuunnitelma (salainen, JulL (621/1999) 24§ 8, Julk 621/1999 25§ 1)